

ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΙΩ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ

Τακτικού Καθηγητού τῆς Ἱστορίας τῶν Ἐρησκειμάτων
ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Σ 4 Π Δ Γ
Φιζιωοίδης Αετοῦ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΣ

(Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐκκλ. Φόρου»)

2298

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ
Τυπογραφεῖον «Ἀνατολή»
1946

2298

ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΙΩ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ
Τακτικού Καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων
ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΣ

(Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐκκλ. Φάρου»)

2298

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΑΡΙΘ. 1949

ΔΩΡΕΑ Γ. ΣΙΔΕΡΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Τυπογραφεῖον «Ἀνατολή»

1946

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΑ

1948

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΣ

ΤΩΙ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΙΟΤΑΤΩΙ, ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΩΙ ΚΑΙ ΣΕΠΤΟΤΑΤΩΙ

ΠΑΤΡΙ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΙ

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

ΚΥΡΙΩΙ ΜΟΙ ΚΥΡΙΩΙ

ΧΡΙΣΤΟΦΩΡΩΙ Β΄.

ΤΩΙ ΣΟΦΙΑΙ ΤΕ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙ ΔΙΑΠΡΕΠΕΣΤΑΤΩΙ,

ΠΡΟΕΞΑΡΧΟΝΤΙ

ΕΝ ΑΓΩΣΙΝ ΥΠΕΡ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΝΟΥΣ

Εὐλαβῶς καὶ εὐγνωμόνως
ἀφιερωῶ
Λ. Ι. Φ.

- 1. Ἡ δημοτικὴ Παιδεία.
- 2. Ἡ γυμνασιακὴ Παιδεία.
- 3. Ἡ ἀνωτάτη Παιδεία.

Συμπέρασμα

ΠΑΙΔΕΙΑ και ΕΘΝΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

I. 'Η προσχολική Παιδεία.

- α) 'Η φυσική Παιδεία.
- β) Τò ενδιαφέρον του Κράτους.
- γ) 'Ατομική ιδιοτυπία και άγωγή.

II. 'Η σχολική Παιδεία.

- α) 'Ο έθνικός αὐτῆς σκοπὸς και τὰ πρὸς αὐτὸν μέσα.
- β) Οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐθνικῆς Παιδείας.
- γ) Τò περιεχόμενον αὐτῆς.

- 1. Σωματική άγωγή.
- 2. Πνευματική άγωγή.

'Η γλῶσσα ὡς κατ' ἑξοχὴν ὄργανον αὐτῆς.

- 3. 'Ηθική άγωγή.

- δ) Οἱ κύκλοι αὐτῆς.

- 1. 'Η δημοτική Παιδεία.
- 2. 'Η μέση Παιδεία.
- 3. 'Η ἀνωτάτη Παιδεία.

Συμπέρασμα.

I. Η προσχολική Παιδεία

(α) Η φυσική Παιδεία

(β) Το ενδιαφέρον του Κράτους

(γ) Ατομική Ιδιότητα και άγχι

II. Η σχολική Παιδεία

(α) Ο έθνικος ρόλος και η εκπαίδευση

(β) Οι λειτουργίες της εθνικής Παιδείας

(γ) Το περιεχόμενο των μαθημάτων

I. Γενικά χαρακτηριστικά

2. Πνευματική ανάπτυξη

Η γλώσσα ως μέσο μάθησης

3. Ηθική ανάπτυξη

(δ) Ο κύριος ρόλος

I. Η δημοκρατική Παιδεία

2. Η πολιτική Παιδεία

3. Η κοινωνική Παιδεία

4. Η αγωγή

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΣ (*)

Λίαν ευχαρίστως σπεύδω νάνταποκριθῶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ σύστασιν τῆς Α. Θ. Μακαριότητος τοῦ σεπτοῦ Πάπα καὶ Πατριάρχου ἡμῶν Κυρίου Κυρίου Χριστοφόρου, ὅπως ἐν διαλέξει προσδιορίσω τὴν σχέσιν Παιδείας καὶ Ἔθνους, παρουσιάσω τ. ἔ. εἰς τὰς γενικωτάτας, ἀλλ' ἅμα καὶ κυρίας γραμμάς του θέμα ἀναγόμενον εἰς τὴν ὑψίστην τῶν λειτουργιῶν τοῦ Ἔθνους. Διὰ τὴν τιμὴν καὶ ἐμπιστοσύνην, ἣν προϋποθέτει ἡ σεπτὴ πατριαρχικὴ σύστασις, ὑποβάλλω εὐσεβῶς καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐκλεκτοῦ μου γνωρίμου ἀκροατηρίου τῆς ἐσπέρας ταύτης ἐγκάρδιον τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὴν διαπρεπεστάτην Κορυφὴν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς, τὴν μετ' εὐλαθείας καὶ ἀφοσιώσεως ἀγρύπνως περιφρουροῦσαν καὶ ἀπροσμαχῆτως προασπίζουσαν τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἡμῶν.

(*) Διάλεξις, δοθεῖσα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ σύστασιν τῆς Α. Θ. Μακαριότητος τοῦ Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς Κυρίου Κυρίου ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ Β', τῇ 16ῃ Μαρτίου 1946 ἐν τῇ μεγάλῃ αἴθουσῃ τοῦ «Αἰσχύλου - Ἀρίωνος».

“Ο,τι χαρακτηρίζει τὸν πεπολιτισμένον ἄνθρωπον εἶναι ἡ Παιδεία κατὰ τὸ διπλοῦν αὐτῆς περιεχόμενον, τ. ἔ. ἡ μόρφωσις τοῦ πνεύματος καὶ ἡ διάπλασις τῆς ψυχῆς εἰς αγαθὸν χαρακτήρα. Ἄνθρωπος πεπαιδευμένος ὑπὸ τὴν διπλῆν ταύτην ἔννοιαν ἀποβαίνει πολλαχῶς χρήσιμος καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς συνανθρώπους του καὶ ἀποτελεῖ δημιουργικὸν καὶ ἠθοπλαστικὸν παράγοντα τοῦ φυλετικοῦ καὶ ἐθνικοῦ συνόλου. Ἐντεῦθεν τὸ ἄμεσον ἐνδιαφέρον τοῦ Ἔθνους διὰ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Κατ’ ἐξοχὴν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον ἀναγάγει τὴν παιδείαν εἰς θεοφιλῆ ἐθνικὴν λειτουργίαν. «Παιδεία τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἐστὶν ἀθάνατον καὶ θεῖον», ἀπεφαίνοντο χαρακτηριστικῶς. Εἶχε χαραχθῆ βαθέως εἰς τὴν ἐθνικὴν τῶν συνειδήσιν, ἢ πεποίθησιν, ὅτι ἡ Παιδεία εἶναι, καὶ ὡς ἔννοια καὶ ὡς πρᾶγμα, οὐσιώδης καὶ ἀναπόσπαστος λειτουργία τοῦ ἐθνικοῦ Συνόλου, ἧς ἄνευ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἔχη ὑπόστασιν καὶ συνέχειαν. Τόσον δ’ ἐπίστευον εἰς τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λόγῳ τῆς πρώτης καὶ ὑψηλῆς θέσεως τῆς Παιδείας ἐν αὐτῷ, ὥστε πάντα μὴ Ἕλληνα ἐχαρακτήριζον θάρβαρον, ἦτοι ἀπαίδευτον καὶ ἀπολίτιστον. Δι’ ὃ καὶ ἐπεξεργάσθησαν μετ’ ἐπίστημοσύνης τὴν Παιδείαν καὶ ὡς ἔννοιαν καὶ ὡς θεσμὸν καθ’ ἑαυτὴν τε καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἄτομον καὶ πρὸς τὸ κοινωνικὸν καὶ ἐθνικὸν Σύνολον. Ἐθεσαν τὰς θάσεις τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς τῶν παιδῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, γενόμενοι οὐ μόνον πρόδρομοι, ἀλλὰ καὶ δημιουργοὶ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης. Εἰς ἕκ τῶν συγχρόνων μεγάλων φιλοσόφων, ὁ παγκοσμίου φήμης ἰδρυτὴς τῆς νεοβιολογικῆς θεωρίας Hans Driesch θῦμα καὶ οὗτος τῆς Χιτλερικῆς μανίας, ἧτις ἐξηυτέλισε πᾶσαν ἔννοιαν μορφώσεως καὶ παιδείας ὡς ἐκπολιτιστικοῦ παραγόντος, ἀπεφαίνετο εἰς τινὰ παράδοσιν του, ὅτι ὅσον καὶ ἂν προχωρήσῃ εἰς τὸ πεδίου τῆς Φιλοσοφίας ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, οὐδέποτε θὰ φθάσῃ τὰ ὄρια, ἅτινα ἐχάραξεν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ὁ Ἀριστοτέλης, οὔτε θὰ δυνηθῇ ποτε νὰ ὑποκαταστήσῃ τοὺς ἀριστοτελικούς ὄρους. Τὸ αὐτὸ ἀποφαίνονται παιδαγωγικαὶ κορυφαὶ περὶ τῆς Παιδαγωγικῆς. Ὀντως δὲ πάντα τὰ νεώτερα παιδαγωγικὰ συστήματα στηρίζονται ἐπὶ

ἰσχυρὰ τῶν ἀρχῶν καὶ θεωριῶν, ἃς πρῶτοι διέγνωσαν καὶ διετύπωσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῇ νεωτέρᾳ Παιδαγωγικῇ τὸ ἀπολύτως νέον ὡς πρὸς τὴν θάσιν του καὶ τὴν διέπουσιν αὐτὸ σκέψιν.

Ἡ σημερινὴ διάλεξις προσφέρει διὰ θραχέων τὰ πορίσματα τῆς συγχρόνου Ἐπιστήμης περὶ τῶν σημείων ἐκείνων τῆς ἀγωγῆς, εἰς ἃ προβάλλει ὡς φυσικὴ καὶ ἀναγκαῖα ἢ συνάρτησις Παιδείας καὶ Ἔθνους. Ἐπεξεργάζεται καὶ προσδιορίζει θεωρητικῶς ἔννοιαν καὶ σχέσεις, ἀναφερομένης εἰς τὴν Ἐπιστήμην τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδῶν καὶ παρέχει εἰς γενικωτάτας γραμμὰς εἰκόνα τοῦ ἔργου τῆς Παιδείας ὡς ἐθνικῆς λειτουργίας. Δὲν ἀναφέρεται εἰς μόνην τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα εἰμὴ μόνον κατὰ παρέκθασιν καὶ ὁσάκις δύναται νὰ διασαφηνισθῇ θεωρητικῆς τίς θέσις ἐκ παραδειγμάτων γνωστῶν εἰς ἡμᾶς. Ἐχει συνεπῶς ἡ διάλεξις γενικὸν χαρακτήρα. Τὸ εἰδικὸν ἐνδιαφέρον, πρὸς ὃ δύναται αὕτη νὰ κεντρίσῃ, ἀπόκειται εἰς τὴν ἰδίαν ἐκάστου ἐξ ὑμῶν ἐκτίμησιν.

I. Παιδεία, ὡς ἐμφαίνει καὶ ἡ λέξις, εἶναι ἡ περὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν ἀσχολία, ἢ φροντίς διὰ τὰ παιδιά. Φυσικῶς τῷ λόγῳ ἡ φροντίς αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ’ ἣν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον τὸ παιδί. Οἱ πρῶτοι δὲ φυσικοὶ φροντισταὶ τοῦ παιδιοῦ εἶναι οἱ γονεῖς του. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἡ Παιδεία εἰς τὸ πρῶτον αὐτῆς στάδιον εἶναι αὐθόρμητος καὶ αὐτόματος φυσικὴ λειτουργία. Ὁ σχεδὸν ἀποκλειστικὸς παράγων αὐτῆς εἶναι ὁ γονεὺς, τὸ δὲ σχεδὸν ἀποκλειστικὸν κίνητρον τῆς παιδείας εἰς τὸ πρῶτον αὐτῆς τοῦτο στάδιον εἶναι τὸ φίλτρον τῶν γονέων. Τὸ φίλτρον τοῦτο ἀφ’ ἐνὸς μὲν καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον τείνει νὰ περιφρουρῇ τὴν υἰεὶαν τοῦ θρέφους καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σωματικὴν του διάπλασιν, ἀφ’ ἑτέρου δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου προσπαθεῖ φυσικῶς καὶ ἀβιάστως νὰ ἐξοικειώσῃ τὸ θρέφος πρὸς τὸ ἔ-

μεσον περιβάλλον, οικογενειακόν και οικιακόν, και να χαράσσει εις αυτό τὰς πρώτας έντυπώσεις και τὰς πρώτας ιδέας. Είναι διά τούτο άπερίγραφτος ή πρώτη μετά την γέννησιν χαρά τών γονέων, όταν διά πρώτην φοράν ψελλίση τὸ νήπιον τὰς λέξεις «μπαμπά» και «μαμά» ή ὅπως αὐται λέγονται εις τὰς άλλας γλώσσας, ήτοι όταν προσδιορίση αὐτὸ τούτο ἐκ φυσικοῦ ένστίκτου, άσυνειδήτως ἔτι, τὴν ἐκ τοῦ άδιαλείπτου φίλτρου και τῆς νυχθημερινῆς περι αὐτὸ φροντίδος τών γονέων έντυπωθεΐσαν εις αὐτὸ σχέσιν πρὸς τὰς πλησιεστάτας πρὸς αὐτὸ ὑπάρξεις. Ἡ χαρά αὕτη ὀφείλεται κυρίως εις τὴν ἐκ μέρους τών γονέων διάγνωσιν τῆς ἀπὸ τών σπινθηροβόλων ὀφθαλμῶν τοῦ νηπίου πρώτης ἀναλαμπῆς τῆς εὐφυΐας του ὡς βιολογικῆς ὀργανικῆς λειτουργίας. Ἡ στιγμὴ δὲ αὕτη σημαίνει διά τὴν πρώτην παιδείαν τὴν στροφήν αὐτῆς και πρὸς τὸ ἕτερον, παρὰ τὸ σῶμα, συστατικόν τοῦ παιδιοῦ, δηλ. πρὸς τὴν ψυχὴν του. Ἀρχίζει ἔκτοτε νὰ ἐκδηλοῦται ἡ παιδεία οὐ μόνον ὡς φροντίς περι τὴν σωματικὴν ὑγείαν και διάπλασιν τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ και ὡς φροντίς περι τὴν ψυχικὴν του διάπλασιν, εις ἣν συνεμπεριλαμβάνεται και ὁ κεντρισμὸς τών ἐμφύτων αὐτοῦ πνευματικῶν ἱκανοτήτων. Ἀρχίζει τ. ἔστιν ἡ παιδεία νὰ ἐκδηλοῦται ὡς ἀγωγή τοῦ παιδός, ὡς παιδαγωγία, ὡς καθοδήγησις τοῦ παιδιοῦ πρὸς ὠρισμένας κατευθύνσεις χάριν ὠρισμένων χρησίμων εις αὐτὸ σκοπῶν. Ὑποφαίνεται οὕτως, ἤδη ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ τούτου σταδίου τῆς φυσικῆς παιδείας, ὅτι αὕτη σκοπὸν ἔχει τριπλοῦν : α) τὴν σωματικὴν ἀγωγήν τοῦ παιδιοῦ— β) τὴν πνευματικὴν του ἀγωγήν ἢ μόρφωσιν, ἣτοι τὸν πλουτισμὸν τοῦ νοῦ του διά γνώσεων και τὸν ἔθισμὸν αὐτοῦ εις κρίσεις, συλλογισμοὺς και συμπεράσματα— και γ) τὴν ψυχικὴν ἀγωγήν αὐτοῦ, τὴν διάπλασιν τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου, ἣτοι τὴν σμίλευσιν τοῦ χαρακτήρος του.

Ἄλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ παιδεία δὲν εἶναι μόνον αὐτόματος φυσικὴ λειτουργία, ἐπαφιεμένη ἀνεξελέγκτως εις χεῖρας τών γονέων. Εἰς πεπολιτισμένας κοινωνίας ἐφέλκεται αὕτη τὸ ἄμεσον ἐνδιαφέρον τοῦ Κράτους. Διότι ἡ οἰκογένεια

εἶναι κύττρον τῆς κοινωνίας, συνεπῶς δὲ και ὀργανικόν βιολογικόν στοιχεῖον τῆς φυλῆς, ἥς τὰ μέλη συναποτελοῦν τὸ Ἔθνος. Συνεπῶς και τὸ παιδί ἀφ' ἧς γεννηθῆ συνενδιαφέρει και τὸ Κράτος ὡς ἐκπρόσωπον τοῦ Ἔθνους. Τὸ Κράτος ἔρχεται αὐτομάτως ἄρωγόν τῆς Οἰκογενείας, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Τὴν φυσικὴν οἰκογενειακὴν παιδείαν εις αὐτὸ τὸ πρῶτον στάδιον ἔρχεται νὰ καθοδηγήσῃ, μερίμνη τοῦ Κράτους, ἡ ἐπιστημονικὴ παιδεία. Κρατικὰ ἢ κρατικῶς ἀνεγνωρισμένα βρεφοκομεῖα και νηπιαγωγεῖα, ὀδηγίαι εἰδικῶν περι τὴν ὑγιεινὴν και τὴν σωματολογίαν τών παίδων και τὴν καθόλου Παιδολογίαν ἐπιστημόνων, παιδιατρεία και παιδοκομικοὶ σταθμοί, σύλλογοι προστασίας τοῦ παιδιοῦ, παιδικαὶ ἔξοχαί και ἄλλοι παράμοιοι θεσμοί, καθοδηγούμενοι πλέον ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα εἰδικῶν ἐρευνῶν, μαρτυροῦν τὸ συνενδιαφέρον οἰκογενείας, κοινωνίας και Κράτους διά τὴν παιδείαν και ἔρχονται εις ἐνίσχυσιν, καθοδήγησιν, συνειδητοποίησιν και διαφώτισιν τών προσπαθειῶν τῆς φυσικῆς παιδείας καθ' ὅλην τὴν προσχολικὴν αὐτῆς περίοδον.

Τὸ κύριον σημεῖον, περι ὃ περιστρέφεται ἡ τε φυσικὴ οἰκογενειακὴ παιδεία και ἡ κοινωνικὴ και κρατικὴ συναντίληψις τῆς ὑπὸ ἐπιστημονικὴν καθοδήγησιν τελούσης παιδείας, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, εἶναι ἡ διάγνωσις τών κληρονομικῶν προδιαθέσεων ἀφ' ἑνός και τών ἐνδιαθέτων ἐμφύτων φυσικῶν, πνευματικῶν και ψυχικῶν ἱκανοτήτων τοῦ παιδιοῦ ἀφ' ἑτέρου. Αὐται συναποτελοῦν οἶονεὶ τὴν φυσικὴν περιουσίαν, ἣν φέρει μαζί της εις τὸν κόσμον ἡ νέα ὑπαρξις, ἣδη ἐκ κοιλίας μητρός της—ἢ, διά νὰ ἐκφρασθῶ καλύτερον : τὰ ἔμφυτα ταῦτα στοιχεῖα συναποτελοῦν τὸν τύπον τοῦ παιδιοῦ. Εἶναι δ' ἐπιστημονικῶς ἐξηκριθωμένον, ὅτι κανενὸς παιδιοῦ ὁ τύπος δὲν εἶναι ἐντελῶς ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τύπον ἄλλου παιδιοῦ, ἀκόμη και εις τοὺς κόλπους μιᾶς και τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἡ διαπίστωσις αὕτη εἶναι ὑψίστης σημασίας και ἀποτελεῖ τὸν κόμβον τῆς τε προσχολικῆς και τῆς σχολικῆς παιδείας, διότι εἶναι προφανές α) ὅτι ἡ διάγνωσις τοῦ τύπου τοῦ παιδιοῦ εἶναι δυσχερῆς—δι' ὃ και ἀποτυγχάνει δσάκις ἀφεθῆ εις μόνους τοὺς γονεῖς, οἵτινες στεροῦνται

ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἰκανότητος πρὸς τοιαύτην κατανόη-
σιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τῶν μικρῶν— β) ὅτι διὰ τοῦτο
παρίσταται ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς ὁδηγίας ἐπιστημονικας,
διὰ τῶν ὁποίων προσδιορίζεται σαφῶς ὁ τύπος τοῦ παιδιοῦ.
Τοιαύτας ὁδηγίας παρέχει λ.χ. ἡ ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν
διαφορῶν τοῦ παιδὸς καὶ ἄλλοι βοήθητικοὶ κλάδοι τῆς Γενι-
κῆς Ψυχολογίας— γ) ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἡ παιδεία νὰ ἐπι-
τύχη τοῦ σκοποῦ της, ἰδίᾳ νὰ διαπλάσῃ τὸν χαρακτήρα τοῦ
παιδιοῦ, ἐὰν δὲν προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν ἰδιοτυπίαν ἐκάστου
παιδιοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπιτρέψατε, παρακαλῶ, μικρὰν
παρέκθασιν. Μοὶ παρεπονεῖτο κάποτε μιὰ καλὴ καὶ φιλο-
στοργος μήτηρ διατί τὰ δύο της παιδιὰ διαφέρουν τόσον ἀλ-
λήλων καὶ ἐξειλίσσοντο τὸ ἓν εἰς καλὸν καὶ τὸ ἄλλο εἰς κα-
κὸν παιδί, ἀφοῦ, ὡς ἔλεγε, ἔδιδεν εἰς αὐτὰ τὴν ἰδίαν ἀνατρο-
φήν. Ἀπήντησα: ἀκριβῶς διότι τοῖς δίδετε τὴν ἰδίαν ἀνα-
τροφήν, τὰ παιδιὰ γίνονται ἀνόμοια, διότι ἔχουν ἀνομοίους
τύπους, ὅπως δύο ἄνισοι ἀριθμοὶ μένουν πάλιν ἄνισοι, ὅταν
προστεθοῦν εἰς αὐτοὺς δύο ἀριθμοὶ ἴσοι. Διὰ νὰ γίνουν τὰ
παιδιὰ σας καλὰ καὶ τὰ δύο, πρέπει νὰ προσαρμόσητε τὴν
ἀνατροφήν σας πρὸς τὸν τύπον ἐκάστου παιδιοῦ, ἤτοι νὰ δό-
σητε διαφορετικὴν εἰς ἕκαστον ἀνατροφήν. Τὸ ἐν λ. χ. φιλο-
τιμεῖται εἰς ἀπλὴν παρατήρησιν, τὸ ἄλλο εἶναι ἀπειθάρχητον.
Προφανῶς ἡ ἀπλὴ παρατήρησις, ἡ ὁποία ἀρκεῖ διὰ τὸ πρῶ-
τον, εἶναι ἀνεπαρκῆς διὰ τὸ δεύτερον καὶ δὲν τοῦ διορθώνει
τὸν χαρακτήρα του. Καὶ δ) εἶναι προφανῆς ἡ σημασία τῆς
διαγνώσεως τοῦ τύπου τοῦ παιδιοῦ καὶ διὰ τὴν εὐτυχίαν αὐ-
τοῦ τοῦ ἰδίου καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ διὰ τὸ Ἔθνος. Διότι
τὰ παιδιὰ δὲν εἶναι ἄψυχοι ἀριθμοί, ὥστε νὰ διέρχηται ὑπερ-
ανω αὐτῶν ἡ ἀγωγή ὁμοιούτως ὡς ὁδοστρωτήρ —κάθε
παιδί εἶναι δυνάμει μιὰ Προσωπικότης— καὶ ὄχι μόνον μιὰ,
ἀλλ' εἶναι τὸ παιδί δυνάμει καὶ πατὴρ ἢ μήτηρ μιᾶς γενεᾶς.
Συνεπῶς ἡ ὀρθὴ διάγνωσις τοῦ τύπου τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ὀρ-
θὴ προσαρμογὴ τῆς παιδείας πρὸς αὐτὴν προδικάζει καὶ τοῦ
παιδιοῦ τὴν εὐτυχίαν καὶ τῶν ἐγγόνων του, ἤτοι ὅλου τοῦ
οἰκογενειακοῦ του δένδρου, ἔτι δὲ καὶ τοῦ εὐρυτέρου περι-
βάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ ζῆ καὶ δρᾷ ἡ οἰκογένεια. Ἐντεῦθεν

ἡ ὀρθὴ διάγνωσις τοῦ τύπου τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι μόνον ἐν-
δοοικογενειακὴ ὑπόθεσις, ἀλλ' ἐνδιαφέρει εὐρύτερον καὶ τὴν
κοινωνίαν καὶ τὸ Ἔθνος, συνεπῶς δὲ καὶ τὸ ἐκπροσωποῦν
αὐτὸ Κράτος.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται πόσον ἐγκληματικὴ εἶναι ἡ ἐγ-
κατάλειψις τῆς φυσικῆς προσχολικῆς παιδείας εἰς ἀνεπιθλέ-
πτους τροφούς, στερουμένας τοῦ φυσικοῦ κινήτρου τοῦ φίλ-
τρου, ὅπερ ὁδηγεῖ εἰς παρατηρήσεις καὶ ἀπορίας καὶ κεντρί-
ζει πρὸς διαφώτισιν καὶ καθοδήγησιν.

II. Ἐρχόμεθα τώρα ἀπὸ τῆς φυσικῆς προσχολικῆς εἰς τὴν
κατ' ἐπιστήμην σχολικὴν παιδείαν. Αὕτη σκοπὸν ἔχει νὰ ὁδη-
γήσῃ τοὺς παῖδας, ὡς μέλη τοῦ Ἔθνους εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ
διὰ τοῦ Κράτους ἐπιδιωκομένους σκοπούς. Ἡ δὲ Ἐπιστήμη,
ἡ ἐπεξεργαζομένη ἀπὸ πάσης πλευρᾶς εἰς πλάτος καὶ βάθος
τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς τῶν Παίδων καλεῖται Παιδαγωγικὴ.

Καὶ κατὰ τὴν σχολικὴν περίοδον ἡ Παιδεία παραφυλάσ-
σει τὸν τριπλοῦν χαρακτήρα της ὡς φροντὶς περὶ τὴν σωμα-
τικὴν ὑγιεινὴν καὶ διάπλασιν, περὶ τὸν πλουτισμὸν τοῦ πνεύ-
ματος διὰ γνώσεων καὶ περὶ τὴν ψυχικὴν διάπλασιν τοῦ παι-
δὸς εἰς ἀγαθὸν χαρακτήρα. Τὰ τρία ταῦτα ὅμως δὲν ἀπο-
τελοῦσι πλέον σκοπὸν τῆς Παιδείας, κατὰ τὴν περίοδον ταύ-
την, ἀλλὰ μόνον μέσα πρὸς σκοπὸν. Ὁ σκοπὸς τῆς δημοσίας
παιδείας, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν
ἀναστέλλει τὸ ἔργον της ἡ οἰκογενειακὴ παιδεία, εἶναι ἐθνι-
κός: ἡ ἀπόδοσις εἰς τὸ Ἔθνος ὑγιῶν σωματικῶς, ἰκανῶν
πνευματικῶς καὶ χρηστῶν ψυχικῶς πολιτῶν, ἤτοι θετικῶν καὶ
δημιουργικῶν στοιχείων συντελούντων εἰς τὴν ἐθνικὴν εὐη-
μερίαν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Παιδεία εἶναι καὶ λέγεται
ἐθνικὴ Παιδεία. Καὶ ὡς τοιαύτην θὰ ἐξετάσωμεν αὐτὴν ἐφεξῆς.

Ἡ ἐθνικὴ παιδεία τελεσιουργεῖται εἰς δημόσια ἢ κρα-
τικῶς ἀνεγνωρισμένα παιδευτήρια ὑπὸ εἰδικῶς πρὸς ταύτην
κατηρτισμένων ὑπὸ τοῦ Κράτους ὀργάνων, τῶν Ἐκπαιδευτι-
κῶν λειτουργῶν, καὶ διὰ τῆς συστηματικῆς ἐφαρμογῆς δεδο-
κιμασμένων ὑπὸ τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης μεθόδων, συγ-

κλινουσῶν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐθνικοῦ τῆς Παιδείας σκοποῦ.

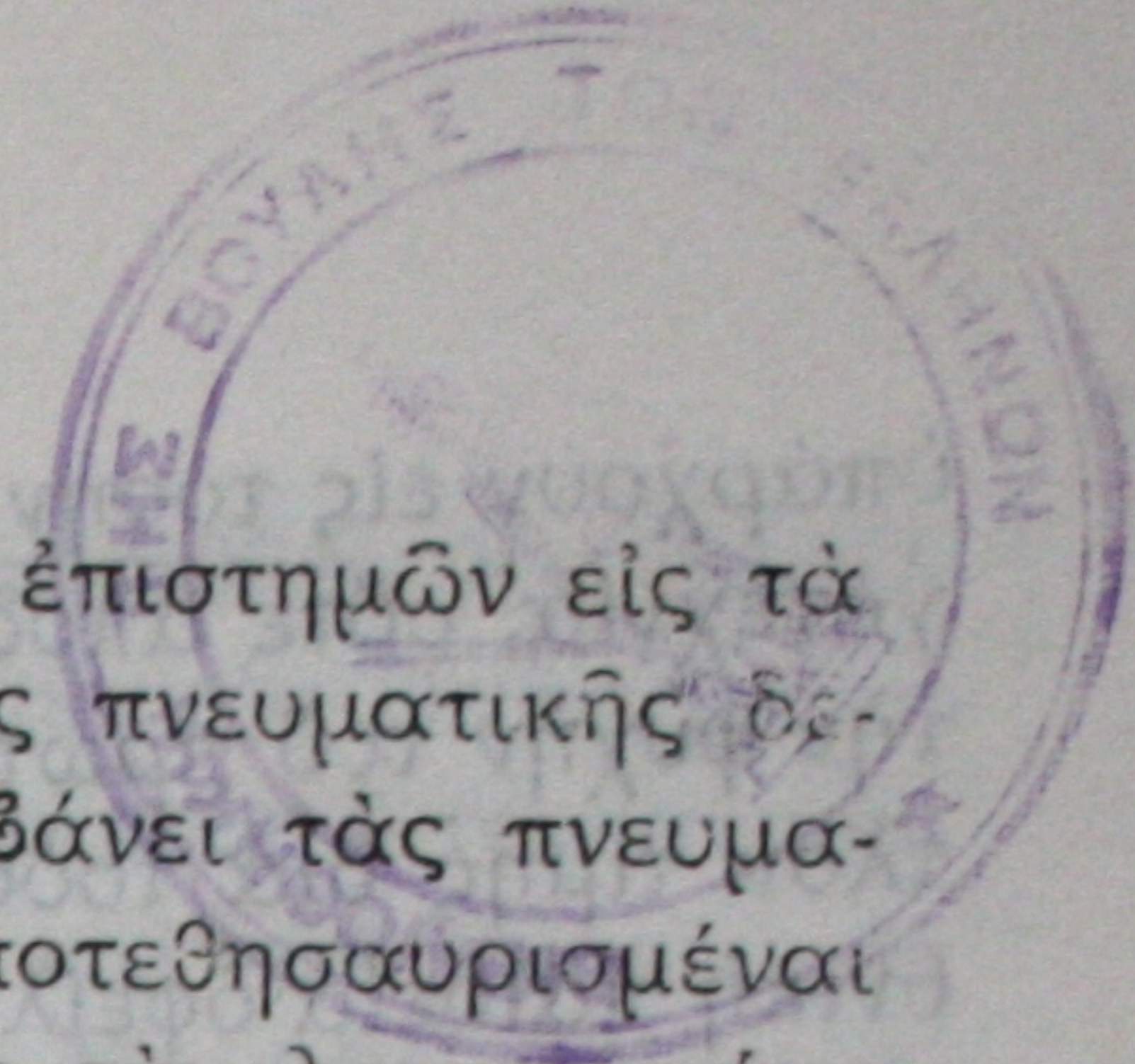
Εὐθὺς ἀμέσως προβάλλει ἀπὸ τῆς διατυπώσεως ταύτης τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ εἶναι κατ' ἀνάγκην λειτουργοὶ τῆς ἐθνικῆς Παιδείας, ἤτοι λειτουργοὶ τοῦ Ἔθνους ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Παιδείας. Τὸ Ἔθνος διὰ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὸ Κράτους παραλαμβάνει τὰ νεαρὰ μέλη του ἀπὸ τῶν οἰκογενειῶν καὶ τα παραδίδει εἰς τοὺς λειτουργούς του, οἵτινες καλοῦνται νὰ ποδώσωσιν εἰς τὸ Ἔθνος ὑγιεῖς, ἱκανοὺς καὶ χρηστοὺς πολίτας, ἀξίους τοῦ Ἔθνους καὶ συντελεστάς τῆς εὐημερίας καὶ διαιωνίσεως αὐτοῦ εἰς τὸν στίβον τῆς Ἱστορίας. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην τὸ ἔργον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ δὲν εἶναι ἐπάγγελμα, εἶναι ὑψίστη ἐθνικὴ καὶ γενικώτερον ἀνθρωπιστικὴ ἀποστολή, εἶναι μυσταγωγία, εἶναι δημιουργία ἀνθρώπων, εἶναι τ. ἔ. θεῖον ἔργον καὶ ὡς τοιοῦτο ἀπαιτεῖ σύνεσιν, προσοχήν, ἀγάπην, αὐταπάρνησιν, αὐτοθυσίαν, ἀφοσίωσιν καὶ ἀμεμψίμοιρον ἐνθουσιασμόν. Διοθέντος, λοιπόν, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐθνικῆς Παιδείας εἶναι σαφῶς προσδιωρισμένος, δὲν δύνανται οὐδὲ δικαιῶνται οἱ λειτουργοὶ αὐτῆς, ἐφ' ὅσον τελοῦσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἔθνους ὡς φορεῖς, ἐκπρόσωποι καὶ ὄργανα αὐτοῦ, νὰ παρεκκλίνωσιν ἐν τῇ ἐργασίᾳ των τοῦ σκοποῦ, ὃν ἔχει τάξει τὸ Ἔθνος εἰς τὴν Παιδείαν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον δύνανται ἢ δικαιῶνται νὰ ἐργάζωνται κατὰ τρόπον ἀντίθετον πρὸς τὴν χαρασσομένην ὑπὸ τοῦ Ἔθνους διὰ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὸ Κράτους κατεύθυνσιν. Δικαίωμα ἔχουν οὗτοι ὡς πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ ἐλεύθεροι εἶναι νὰ σκῶσι κριτικὴν ἐπὶ τῶν σκοπῶν τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ ἀντίθετον ἔτι πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἔθνους κεχαραγμένην κατεύθυνσιν— ἀλλ' ἡ πνευματικὴ αὕτη ἐλευθερία συνεξυπακούει τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου νὰ παύῃ νὰ ὑπηρετῇ ἀνειλικρινῶς θεσμόν καὶ σκοπόν, εἰς ὃν δὲν πιστεύει. Συνεπῶς ἡ πίστις τοῦ λειτουργοῦ τῆς ἐθνικῆς Παιδείας εἰς τὸν δι' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν τοῦ Ἔθνους εἶναι κατὰ φυσικὴν καὶ λογικὴν ἀναγκαιότητα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατ' ἐθνικὴν ἀξίωσιν καὶ ἐπιταγὴν ἢ πρώτη προϋπόθεσις διὰ τὴν

ἄσκησιν τοῦ ὑψίστου τούτου ἐθνικοῦ λειτουργήματος.

Καὶ ἤδη ἄς ἐξετάσωμεν τὸ περιεχόμενον τῆς Παιδείας ὡς ἐθνικῆς λειτουργίας, ἀρχίζοντες ἀπὸ τῆς σωματικῆς ὑγιεινῆς. Τὸ ἐπὶ μέρους θέμα τοῦτο εἶναι τόσον αὐτονόητον, ὥστε δὲν χρῆζει ἀναπτύξεως. Διὰ τῆς γνωστῆς σοφῆς παροιμίας οἱ ἀθάνατοι ἡμῶν πρόγονοι προσδιώρισαν μὲ σαφῆ λακωνισμόν τὴν ἀνάγκην ὑγιοῦς σώματος, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ μόνον δύνανται νὰ λειτουργῇ ὑγιῆς νοῦς. Δι' ὃ καὶ ἡ σωματικὴ ὑγιεινὴ ἀποτελεῖ κύριον μέλημα τῆς ἐθνικῆς Παιδείας καὶ θεμελιώδη προϋπόθεσιν τοῦ ἔργου αὐτῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ ἐθνικὴ Παιδεία ἐκχωρεῖ εἰς τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα αὐτῆς τὸν προσήκοντα χῶρον καὶ χρόνον πρὸς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ παιδιὰς, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου καταρτίζει ἐπισημονικῶς εἰς γυμναστικὰς Σχολὰς καὶ Ἀκαδημίας τοὺς ἐκπαιδευτικούς λειτουργοὺς τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ σκῶσι τὸ ἔργον αὐτῶν οὐχὶ μηχανικῶς, ἀλλὰ μετ' ἐπιστήμης, ἤτοι ἐφωδιασμένοι διὰ τοιοῦτου θεωρητικοῦ καταρτισμοῦ εἰς τὴν ἀνατομίαν καὶ ἄλλα συναφῆ ἐπισημονικὰ μαθήματα, ὥστε νὰ ἦναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωσι τὸν λόγον καὶ τὸν σκοπὸν ἐκάστης σωματικῆς κινήσεως. Ἡ σωματικὴ ὑγιεινὴ ἔχει καὶ τοῦτο τὸ μέγιστον προσόν, ὅτι ἀπασχολεῖ τὰ παιδιὰ εἰς τὸ ὑπαιθρον. Τοῦτο δὲν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα μόνον τὴν βιολογικὴν βελτίωσιν τῆς ὀργανικῆς σωματικῆς τῶν λειτουργίας διὰ τῆς ὀξυγονώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς προκαλουμένης καλυτέρας κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἀλλὰ συντελεῖ καὶ εἰς τὴν ἠθικοποίησιν τῶν παιδιῶν. Διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι παιδί τῆς φύσεως καὶ ὅσον περισσότερο εὐρίσκεται εἰς ἄμεσον πρὸς αὐτὴν ἐπαφήν, τόσον ἀπλούστερος, ἀγνότερος καὶ ἠθικώτερος γίνεται. Ἡ φύσις διὰ τοῦ ἀπειροποικίλου κάλλους τῆς εἶναι μεγάλη διδάσκαλος, προκαλοῦσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ φυσιολογικοῦ ἀνθρώπου πάσης ἡλικίας εὐγενῆ καὶ ὑψηλὰ συναισθήματα, ψυχικὴν ἔξαρσιν καὶ πνευματικὴν ἀνάτασιν, εἶναι τὸ διαρκὲς ἀνοικτὸν καὶ ζωντανὸν βιβλίον σιωπηλῆς προσευχῆς πρὸς τὸν Δημιουργὸν καὶ Κυβερνήτην τοῦ Παντός, εἶναι ἡ οὐράνιος κλίμαξ, δι' ἧς τὸ πλάσμα ἀνέρ-

χεται πρὸς τὸν Πλάστην. Ἐντεῦθεν νέοι καὶ νέαι, παιδιά καλλιεργούντα τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου εἰς διάφορα σπόρ, διακρίνονται διὰ τὴν σεμνότητά των, τὸν ἀδρὸν καὶ ἀγνὸν χαρακτῆρά των, τὸ ἀπλοῦν, εἰλικρινές καὶ κόσμιον ἠθὸς των καὶ τὴν ἀπονήρευτον, ἀδολον καὶ εὐτολμον ἀντιμετώπισιν τῆς ζωῆς καὶ μετὰ περιφρονήσεως καὶ ἀηδίας ἔχουσι πρὸς ἄλλας νεανικὰς ἐπιδόσεις, οὐναναστροφάς, θεάματα καὶ συγκεντρώσεις, δι' ὧν ἐκμαλθακύνεται ὁ χαρακτήρ καὶ διαφθείρεται τὸ ἠθὸς. Ἀπὸ τῆς πλευρῆς ταύτης ὁ Προσκοπισμός, ὅπου καλῶς ἐφαρμόζεται, προσφέρει ὑψίστην ὑπηρεσίαν οὐ μόνον εἰς τὴν σωματικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ὑγιεινὴν τῶν νέων γενεῶν. Ἐτι δὲ ἡ διὰ τῶν ἐκδρομῶν ἐπίσκεψις καὶ γνῶσις τοῦ Πατρίου ἐδάφους, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ἔνθεν μαιωνειδικοποιεῖ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα Χώραν καὶ συνδέει στενότερον πρὸς Αὐτήν, ἐτέρωθεν δὲ προπειθαρχεῖ καὶ προδιπλάσσει τοὺς αὐριανοὺς στρατιώτας προασπιστὰς τῆς ἀκεραιότητος Τῆς, τῆς τιμῆς Τῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας Τῆς.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὸ δεύτερον ἐκ τῶν μέσων, δι' ὧν ἡ Ἐθνικὴ Παιδεία ἐπιδιώκει τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν τοῦ Ἔθνους : εἰς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν. Αὕτη ἔχει διπλοῦν περιεχόμενον, γενικὸν καὶ εἰδικόν. Τὸ γενικὸν περιλαμβάνει τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν ζωὴν γνώσεις, ἀναλόγως τοῦ τύπου τοῦ σχολείου καὶ τῆς βιοτικῆς ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως τῶν παιδιῶν. Λέγεται δὲ καὶ εἶναι γενικόν, ἵδιότι αἱ διὰ τὴν ζωὴν ἀναγκαῖαι γνώσεις εἶναι αἱ αὐταὶ πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀνεξαρτήτως φυλετικῆς ἢ ἐθνικῆς διακρίσεως. Τοιαῦται γνώσεις εἶναι αἱ φυσιογνωστικαὶ καὶ πραγματογνωστικαί, τὰ μαθηματικὰ συμπεριλαμβανόμενης καὶ τῆς γεωμετρίας, τὰ φυσικὰ συμπεριλαμβανόμενων καὶ τῆς χημείας καὶ τῆς κοσμογραφίας, αἱ ξέναι γλώσσαι, τὰ λογιστικὰ, ἐμπορικὰ καὶ ἄλλα τεχνικὰ μαθήματα, ἀναλόγως τοῦ τύπου τῶν σχολείων, τῶν δυνατοτήτων ἀπορροφήσεως τῶν ἀποφρίτων καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ περιβάλλοντος. Διὰ τῶν μαθημάτων τούτων διοχετεύονται ἔτοιμα καὶ ἀπλου-

στευμένα τὰ πορίσματα τῶν ἀντιστοίχων ἐπιστημῶν εἰς τὰ παιδιά, βαθμηδὸν καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς δεκτικότητος αὐτῶν. Τὸ δὲ εἰδικὸν περιλαμβάνει τὰς πνευματικὰς ἀξίας τοῦ Ἔθνους, αἵτινες εἶναι ἀποτεθησαυρισμέναι εἰς τὰ πνευματικὰ του προϊόντα, δηλ. εἰς τὴν λογοτεχνίαν του, ἔτι δὲ εἰς τὴν θρησκείαν του καὶ τὴν Ἱστορίαν του. Αἱ πνευματικαὶ αὗται ἀξίαι, ἀπαυγάσματα τῆς Ψυχῆς τοῦ Ἔθνους καὶ δημιουργήματα τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν του ἰκανοτήτων, συναποτελοῦσι τὸν πολιτισμὸν του ὁμοῦ μετὰ τῶν πρακτικῶν καὶ βιοτεχνικῶν του ἐπιδόσεων. Ὁ ἐθνικὸς οὗτος πολιτισμὸς κεῖται πρὸ ἐκάστης γενεᾶς ὀλόκληρος καὶ ἔτοιμος ὡς παράδοσις ἀπὸ μακροῦ παρελθόντος, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον πρέπει νὰ ροφήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς νέας γενεᾶς καὶ εἰς τὰ νάματα τῆς ὁποίας πρέπει νὰ βαπτισθῇ αὕτη εἰς τρόπον, ὥστε, εἰσδεχομένη ὀλόκληρον τὴν πατρογονικὴν κληρονομίαν διὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς ψυχῆς της καὶ προσθέτουσα καὶ αὕτη τὰ ἰδικὰ της δημιουργήματα καὶ κατορθώματα καὶ τὸν ἰδικὸν της παλμόν, νὰ μεταδόσῃ τὸν δι' ἑαυτῆς ἠύξημένον πολιτισμὸν τοῦ παρελθόντος εἰς τὴν ἐπιγιγνομένην νέαν γενεάν τοῦ Ἔθνους, διαιωνίζουσα οὕτω καὶ προάγουσα τὸν ἐθνικὸν πολιτισμὸν.

Τὸ ὄργανον πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς πνευματικῆς κληρονομίας τοῦ παρελθόντος εἶναι ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα. Εἰς Ἔθνη, ὡς τὸ ἡμέτερον, ἀριθμοῦντα ζωὴν καὶ ἱστορίαν πολλῶν χιλιετηρίδων, εἶναι φυσικόν, ὅτι ἡ γλῶσσα συνυπέστη καθ' ἱστορικὰς περιόδους καὶ ὑφίσταται ἔτι καὶ θὰ ὑφίσταται ἐξέλιξιν. Κατὰ τὴν διαδρομὴν τ.ἔ. αὐτῆς παρουσιάζει παραλλαγὴν ἰδιωματῶν. Εἶναι συνεπῶς προφανές, ὅτι τὰ πνευμ. προϊόντα τοῦ Ἔθνους, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀποτεθησαυρισμέναι αἱ πνευματικαὶ του ἀξίαι, ἔχουν τὴν λογοτεχνικὴν των διατύπωσιν εἰς ποικίλα ἰδιώματα, ἀρχαιότατα, ἀρχαῖα, νεώτερα καὶ νεώτατα, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, ἀνταποκρινόμενα εἰς τοὺς διαφόρους σταθμοὺς τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ ἐθνικὴ Παιδεία ὀφείλει νὰ διοχετεύσῃ εἰς τὴν ἐκάστοτε νέαν γενεάν τοὺς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος πνευματικοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἔθνους ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου των—διότι μεταφράσεις οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ

ὑπάρχουν εἰς τόσην ἑκτασιν, εἰς ὅσην ἐκτείνεται ἡ ἐθνικὴ λογοτεχνία, οὔτε ἀποδίδουν πιστῶς τὰ νοήματα, τὸ κάλλος καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἡ χρῆσις των δὲν ἀποτελεῖ τίτλον τιμῆς διὰ τοὺς πολίτας τοῦ Ἔθνους, — ἔπεται, ὅτι ἡ ἐθνικὴ παιδεία ὀφείλει νὰ ἐκδιδάξη τὴν νέαν γενεάν πάντα τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς πατρῴου γλώσσης, ὥστε ἡ νεολαία νὰ κινήται ἐλευθέρως καὶ νάντλη εὐχερῶς ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ θησαυροφυλακείου εἰς τὴν ἀρχέτυπον λογοτεχνικὴν των διατύπων τὰς πνευματικὰς ἀξίας τοῦ Ἔθνους. Ἐὰν θάποδίδῃ ἔπειτα τὸ νόημά των εἰς τὸ σύγχρονόν της γλωσσικὸν ἰδιώμα χάριν μεταδόσεώς των εἰς τοὺς ἀμορφώτους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἴσα καὶ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἄλλους δικαιώματα ἐπὶ τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τοῦ Ἔθνους, δὲν ἔχει σημασίαν τοῦτο εἶναι φυσικόν. Ἀλλὰ διὰ νάποδότη τὸ νόημά των, πρέπει νὰ τα ἔχη κατανοήσει καὶ, διὰ νὰ τα κατανοήσῃ, πρέπει νὰ κατέχη τὸ ὄργανον κατανοήσεως, ἥτοι τὴν γλῶσσαν καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ γλωσσικὰ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἰδιώματα. Παιδεία ἄρα, ἐκζητοῦσα νὰ περιορίσῃ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν εἰς μόνον τὸ σύγχρονον ἰδιώμα, ὅταν μάλιστα τοῦτο ἦναι ρευστόν, ἀκαθόριστον, ἄνευ γραμματικῶν νόμων καὶ μισοβέβηρον, οὐ μόνον κατέρχεται εἰς τὸ πεζοδρόμιον, ἀφήνουσα ἀδιάπλοστον, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκχυδαῖζουσα τὸ γλωσσικὸν αἰσθητήριον τῆς νέας γενεᾶς, ἀντὶ νάναβιθάσῃ τὴν γλωσσικὴν ἀτασθαλίαν τοῦ πεζοδρομίου εἰς τὸ γλωσσικὸν σμιλευτήριον τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ διασπᾷ τὴν συνέχειαν τῆς νέας γενεᾶς πρὸς ὅλην τὴν πνευματικὴν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος — οὕτω δὲ ὁ ἐκ πατρογονικῆς παραδόσεως ἐθνικὸς πολιτισμὸς παραμένει διὰ τὴν νέαν γενεάν ἐπὶ σφραγίσιν ἐσφραγισμένος καὶ ἀπροσπέλαστος καὶ συνεπῶς ἐλλείπουσιν αἱ βάσεις, ἐφ' ὧν νὰ δύναται ἡ νέα γενεὰ νὰ οἰκοδομήσῃ διὰ νὰ συνεχίσῃ καὶ προαγάγῃ τὸν ἐθνικὸν πολιτισμόν. Ἐπέρχεται τότε ἀντὶ προόδου πτώσις τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ Ἔθνους καὶ καθυστέρησις — ἀποχρωματισμός, ἐξατόνησις καὶ ἀπάμβλυνσις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῆς νέας γενεᾶς καὶ ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς κενοῦται καὶ γυμνοῦται τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν τοῦ παρελθόντος, αἱ ὅποια χαρακτηρίζουν τὸ Ἔθνος

καὶ διαιωνίζουν τὴν ὑπόστασίν του. Φαντασθῆτε λ.χ. νεοέλληνα, ὅστις δὲν κατανοεῖ τὸν ἐθνικὸν ἱστορικὸν Παπαρρηγόπουλον ἢ τὸν Λάμπρον ἢ θυζαντινοὺς ἱστορικοὺς ἢ τὰριστουργήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνολογίας καὶ τὰς προσευχὰς ἢ Πλάτωνα ἢ Ὅμηρον καὶ δὲν κινεῖται ἐλευθέρως μεταξὺ Γινδάρου καὶ Παλαμᾶ, μεταξὺ Ὀμήρου καὶ Σολωμοῦ, μεταξὺ Ἀριστοτέλους καὶ Βορέα, μεταξὺ Πλάτωνος καὶ Θεοδωρίδη, μεταξὺ Ἀριστοφάνους καὶ Σουρῆ, μεταξὺ Ξενοφῶντος καὶ Νιρβάνα. Περὶ τοιοῦτου νεοέλληνοσ δὲν δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἔχει οἴανδήποτε σχέσιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν παιδείαν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον δύναται νὰ θεωρηθῆ οὗτος ἀπόφοιτος αὐτῆς, ὅσους τίτλους καὶ ἂν παρουσιάσῃ. Καὶ ἀναλογισθῆτε ἐξ ἄλλου, ὅτι ξένοι, ἐπιθυμοῦντες νὰ ροφήσασιν τὸν ἐθνικὸν μας πολιτισμόν, ὅστις παγκοσμίως ἀναγνωρίζεται καὶ ἀνομολογεῖται ὡς ὁ ὑψιστος πολιτισμὸς καὶ ἡ γενεσιουργὸς μήτρα ἕλων τῶν πολιτισμῶν τοῦ κόσμου, ἐκμανθάνουσι τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καθ' ὅλα τὰ γλωσσικὰ αὐτῆς ἰδιώματα τῶν διαφόρων περιόδων, ἵνα διὰ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου εἰσδύσωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἔθνους καὶ συλλάθωσιν ὅλον τὸ περιεχόμενον τῶν πνευματικῶν του ἀξιῶν. Ἀλλοεθνεῖς θεολόγοι, καίπερ ἔχοντες ἐπίσημον εἰς τὴν γλῶσσαν των μεταφρασιν τῆς Κ. Διαθήκης, ὅμως ἐκμανθάνουσι μετ' ἄλλων καὶ τὸ κοινὸν ἀλεξανδρινὸν ἰδιώμα τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης τῆς Κ. Διαθήκης, ἵνα σπουδάσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου, ὅπερ καὶ μόνον κρατοῦσιν εἰς χεῖράς των — ἐνῶ ἡ ἰδικὴ μας ἐθνικὴ φιλοτιμία ἠμθλύνθη μέχρι σημείου, ὥστε νὰ διαγωνιζώμεθα εἰς ἄγνοιαν καὶ περιφρόνησιν καὶ τῆς γλώσσης μας καὶ τῶν κειμένων μας καὶ νὰ ἐπιδιώκομεν τὴν ἀπὸ τῆς Παιδείας ἀποπομπὴν ἢ τὴν διὰ τῆς Παιδείας ἀλλοίωσιν, νοθείαν καὶ ἀχρήστευσιν τοῦ ὄργανου τῆς ἐθνικῆς μορφώσεως καὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ ἡμῶν. Ἡ τοιαύτη προσπάθεια στρέφεται κατὰ τοῦτο ἐναντίον τοῦ Ἔθνους, καθ' ὅσον παρασκευάζει τὴν πτώσιν τῆς πνευματικῆς του στάθμης καὶ τὸν μαρασμόν του διὰ τῆς ἀποξενώσεως τῶν νεωτέρων γενεῶν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τοῦ Ἔθνους. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ὁ γνωρίζων τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν

γλώσσαν, ὡς αὕτη ἐδιδάσκετο μέχρι πρό τινος εἰς τὴν δημο-
 τικὴν καὶ μέσπην ἐκπαίδευσιν, εἶναι εἰς θέσιν νὰ χειρίζηται ἐ-
 λευθέρως καὶ δοκίμως ὅλα τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα, ἀναλό-
 γως τῶν ἐκάστοτε περιστάσεων, διότι κατέχων τὸ μείζον
 συγκατέχει ἀναγκαίως καὶ τὰ ἐλάσσονα, ἐνῶ ὁ ἔχων ὡς μό-
 νον περιεχόμενον γλωσσικῆς μορφώσεως τὸ νεώτατον γλωσ-
 σικὸν ἰδιώμα, καὶ τοῦτο ἀτάσθαλον καὶ ἔξω παντός νόμου
 καὶ κανόνος, ἀγνοεῖ πάντα τᾶλλα καὶ συνεπῶς εἶναι ἀμόρφω-
 τος, τ. ἔ. ξένος πρὸς τὴν ὅλην πνευματικὴν κληρονομίαν τοῦ
 Ἔθνους, ἢ διὰ τῆς γλώσσης προσοικεῖται τῆς ὁποίας συνί-
 σθησιν ὅ,τι λέγομεν μόρφωσιν. Συνεπῶς ἡ ἐκμάθησις τῆς μη-
 τρικῆς γλώσσης καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ ἰδιώματα, ὑφ' ἃ παρο-
 σιάζεται εἰς τὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα τοῦ Ἔθνους διὰ μέ-
 σου τῆς ἱστορικῆς τῆς ἐξελιξέως, εἶναι καὶ παραμένει κύριον
 μέλημα τῆς ἐθνικῆς παιδείας. Ἀφήνω, ὅτι ἕκαστον ἐκ τῶν
 νεωτέρων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ἔχει καὶ τὰ δικαιώματά του
 καὶ τὴν ἰδικὴν του περιοχὴν εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ σύγχρονος ποιη-
 σις ἀξιοῖ δημοτικὴν γλώσσαν, δι' ἧς ἀποδίδονται ζωντανοὶ οἰ-
 παλμοὶ τῆς ψυχῆς τοῦ συγχρόνου Ἔθνους. Ἡ ἐπιστημονικὴ
 διεξεργασία θεμάτων τινος εἰς τὴν περιοχὴν τῶν θεωρητικῶν
 ἐπιστημῶν εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς τὴν ἀπλὴν καθαρεύουσαν,
 τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος
 καὶ ὁ εὐπρεπὴς τύπος. Ἐὰν ἐπιχειρήσητε νὰ μετατρέψητε τὸν
 Σολωμὸν εἰς τὸ ἰδιώμα τῆς καθαρευούσης, παύει τότε νὰ ἦναι
 Σολωμὸς, ὅπως παύει νὰ συγκινῆ τὸ θρησκευτικὸν συναί-
 σθημα ἢ ἀπόδοσις εἰς τὴν δημοτικὴν τοῦ νικητηρίου εὐχαρι-
 στηρίου Ὕμνου πρὸς τὴν Ὑπέρμαχον τοῦ Ἔθνους. Στρατη-
 γόν, ὅστις ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν του γλωσσικὴν διατύπωσιν
 συναρπάζει τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ πλέον μεμορ-
 φωμένου μέχρι καὶ τοῦ πλέον ἀμορφώτου. Ὁ τελευ-
 ταῖος οὗτος δέχεται εὐχαρίστως ἀνάπτυξιν καὶ ἔρμη-
 νεύειν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξεγείρεται ἐναντίον πάσης ἀποπείρας με-
 ταγλωττισμοῦ τοῦ ἀριστουργήματος αὐτοῦ εἰς ἄλλο ἰδιώμα.
 Τὸ λεγόμενον λοιπὸν παρ' ἡμῖν γλωσσικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐχρη-
 σιμοποιήσαμεν ἡμεῖς οἱ νεώτεροι ὡς σύνθημα ἐθνικῆς δια-
 ρέσεως, ὡς ἐὰν μᾶς ἔλειπον — ἀλλοίμανον — τόσα ἄλλα, δὲν

ὑφίσταται κἂν, εὐθύς ὡς ἡ ψυχραῖμος συζήτησις θέσῃ τὰ
 πράγματα εἰς τὴν φυσικὴν τῶν θέσιν, ὅταν ὑπάρχῃ καλὴ πί-
 στις. Ὅθεν εἶναι λυπηρὸν, ὅτι, ἐνῶ ἡ γλώσσα εἰς πάντα τὰ
 Ἔθνη εἶναι ὄργανον καὶ σύμβολον ἐθνικῆς ἐνότητος, παρ' ἡ-
 μῖν μὲ τὴν μονομέρειαν τῶν δικηγόρων τῶν δύο ἀκραίων ἰδι-
 ωμάτων, ἄτινα δὲν εἶναι εἰμὴ πλευραὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς
 γλώσσης, κατέστη σύνθημα ἐθνικῆς διασπάσεως.

Τὸ τρίτον τῶν μέσων, δι' ὧν ἡ ἐθνικὴ Παιδεία ἐπιδιώκει
 τὸν σκοπὸν τῆς εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἡ διάπλασις ἡθους, ἢ καλ-
 λιέργεια τῆς ψυχῆς, ἢ δημιουργία ἀγαθοῦ χαρακτήρος. Ἐὰν
 ἐσημειώσαμεν ταύτην ἐνταῦθα ὡς τρίτην χάριν τῆς ἀλληλο-
 διαδόχου διεξεργασίας μιᾶς πρὸς μιᾶς τῶν ἐπὶ μέρους ἐνο-
 τήτων τοῦ θέματος ἡμῶν, ὅμως οὐδαμῶς εἶναι τρίτον κατὰ
 σειρὰν τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἐθν. Παιδείας, ἀλλὰ πρῶτον, πρῶτι-
 στον καὶ κατὰ πρῶτιστον λόγον ἐνδιαφέρον τὸ Ἔθνος. Διότι τῆς
 οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ σωματικὴ ἀλκὴ καὶ ἡ εὐρυμάθεια ἄνευ ψυ-
 χικῆς κάλοκαγαθίας, δίχα ἀρετῆς. Μεταξὺ ἐνὸς καλοκάγα-
 θου ἀμορφώτου καὶ ἐνὸς κακοῦ μεμορφωμένου εἶναι ἀπεί-
 ρως προτιμότερος καὶ ὑγιέστερον κύτταρον τοῦ Ἔθνους ὁ
 πρῶτος. Ὁ ἄλλος, ὁ κακός, εἶναι παθητικὸν καὶ παθολογικόν.
 συνεπῶς δὲ ἀρνητικὸν στοιχεῖον, μετ' ἐπιστήμης μάλιστα, δι'
 ἧς μεθοδικώτερον μηχανᾶται καὶ πράττει τὸ κακόν. Ἡ κοι-
 νωνία καὶ τὸ Ἔθνος ὑπολογίζουσι περισσότερον ἐπὶ τῶν ἀ-
 γαθῶν καὶ ἐναρέτων ἀνθρώπων, ἀσχέτως μορφώσεως, παρὰ
 ἐπὶ τῶν κακῶν σοφῶν. Ἄν σήμερον ἡ ἀνθρωπότης ἔφθασεν
 εἰς αὐτὸ τὸ κατάντημα τοῦ θηριώδους ἀλληλοσπαραγμοῦ,
 τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν κακὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων, ἐξαιρέ-
 τως δὲ εἰς τοὺς κακοψύχους σοφοὺς. Τὸ πνεῦμα ἔχει διεκτα-
 νύσει τὰς πτέρυγας του εἰς δυσθεώρητα ὕψη ἀλλεπαλλήλων
 ἐφευρέσεων καὶ τελειοποιήσεων, ὁ ἐγκέφαλος τῆς ἀνθρωπό-
 τητος παρουσιάζει μίαν ἄνευ προηγουμένου ὑπερτροφίαν, ἐνῶ
 συγχρόνως αὕτη ἐμφανίζει, ἐπίσης ἄνευ προηγουμένου, οἰ-
 κτρὰν ψυχικὴν ἀτροφίαν, στεγνότητα ψυχῆς καὶ ἀσυγκινησίαν
 καὶ θηριωδίαν καὶ νέκρωσιν τῶν εὐγενεστέρων ἀνθρωπίνων
 αἰσθητηρίων. Ἐντεῦθεν τὰ προϊόντα τοῦ πνεύματος, αἱ ἀν-χ-

καλύψεις, αἱ ὅποια ἠδύναντο νὰ διευκολύνουν καὶ νὰ ἐξευ-
γενίζουσαν τὴν ζωὴν, καταλύουσαν αὐτὴν καὶ σκορπίζουσαν τὴν δυ-
στυχίαν, τὸν θάνατον καὶ τὸ πένθος, διότι, ἀντὶ οἱ ἄνθρωποι
νὰ τα χρησιμοποιεῖν μὲ καλὴν ψυχὴν ἐπ' ἀγαθῶ τῶν συναν-
θρώπων των, τὰ στρέφουσαν κακοψύχως κατ' αὐτῶν διὰ τὴν
ἐξόντων των. Ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς οἰκτρᾶς ταύτης πραγμα-
τικότητος προσλαμβάνει βάθος καὶ νόημα ἡ παρατήρησις
τοῦ Θεανθρώπου διδασκάλου τῆς ἀγάπης: «διὰ τὸ πληθυν-
θῆναι τὴν ἀνομίαν, ἐφυγή ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν».

Ἡ γενικὴ κακοψυχία, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας οἱ καλοὶ ἄν-
θρωποι δακτυλοδεικτοῦνται ὡς σπάνια ἐξαιρέσεις, καὶ αἱ
συνέπειαι τῆς κακοψυχίας ταύτης, οἱ ἐγωϊσμοί, αἱ πλεονεξίαι,
αἱ διαμάχαι καὶ αἱ διαιρέσεις, οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοί, οἱ πό-
λεμοι, αἱ καταστροφαὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα τῆς τεχνικῆς ἐπιστή-
μης, ὅλα αὐτὰ τὰ δεινὰ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνῶν, τὰ ὅποια
ἔχουσαν καταστήσει τὸν βίον ἀβίωτον καὶ ἔχουσαν φυγαδεύσει
τὴν χαρὰν ἀπὸ τὸν κόσμον, εἶναι συνέπεια κακῆς καὶ μονο-
πλεύρου ἀγωγῆς — ἀγωγῆς, ἣτις περιορίσθη μόνον εἰς τὸν
πλουτισμὸν τοῦ πνεύματος καὶ παρημέλησε τὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία
καὶ κυρίως συνιστᾷ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα καὶ τὴν
ἀνθρωπίνην ἀξίαν. Καὶ καταφαίνεται πάλιν τώρα τὸ βαθύ-
τερον νόημα ἄλλης μεγάλης ἀληθείας, ἐξαγγελθείσης ἀπὸ
τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ διδασκάλου: «Τί ὠφελήσει ἄνθρω-
πον ἐὰν τὸν κόσμον κερδίσῃ καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αυ-
τοῦ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;»

Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους Παιδεία δὲν νοεῖται ἄ-
νευ διαπλάσεως τῆς ψυχῆς εἰς καλὴν κάγαθὴν οὐδ' ἐθνικὴ
Παιδεία νοεῖται ἀποδίδουσα εἰς τὸ Ἔθνος ψυχικῶς ἀκαλλι-
εργήτους ἢ καὶ κακοψύχους ἄνθρώπους, φορεῖς κακῶν δια-
θέσεων καὶ ἐργάτας κακῶν ἔργων, συνεπῶς δὲ στοιχεῖα δια-
θροτικά καὶ ἀποσυνθετικά τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου. Ὅφείλει
συνεπῶς ἡ Παιδεία νὰ καλλιεργῇ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, νὰ σμι-
λέυῃ τὸν χαρακτήρα του, ἐκρίζωνουσα ὡς ἀκάνθας τὰ ἐλατ-
τώματα καὶ ἐμπεδοῦσα ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις συμφώνους
πρὸς τὸν ὑψιστον ἠθικὸν Νόμον τῆς ἀρετῆς, τῆς καλωσύνης,
καὶ τῆς ἀγάπης. Τὰ ἔθνη στέκονται, εὐημεροῦν καὶ διαπρέ-

πουσαν διὰ τῶν καλῶν, ἀγνῶν, τιμίων, δικαίων καὶ ἐναρέτων
ἐν γένει ἀνθρώπων. Ὅσον ὀλιγώτεροι εἶναι οὗτοι εἰς τὴν
ἐθνικὴν Οἰκογένειαν, τόσον ταχύτερον καὶ ἀδοξώτερον αὕτη
μαραίνεται, ὁ δὲ πλοῦτος, ἡ διανοητικὴ μονόπλευρος μόρ-
φωσις καὶ ἡ ὕλικὴ δύναμις δίχα ἀρετῆς ὑπήρξαν πάντοτε παρ-
άγοντες ἀνίκανοι νὰ συγκρατήσουσαν τὰ ἔθνη καὶ τὰ κράτη
ὑπὸ τῆς πλήρους ἐν τέλει ἐξαφανίσεως τῶν ἐκ τοῦ χάρτου
τῆς ὑδρογείου. Συνεπῶς ἡ ἠθικὴ ψυχικὴ διάπλασις τῆς νέας
γενεᾶς εἶναι ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου διὰ τὸ Ἔθνος. Αὕτη
ἐπιτυγχάνεται α) διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ
παιδαγωγοῦ, ὅστις ἄρα δεόν νὰ ἦναι πρότυπον οὐ μόνον εὐ-
παιδευτοῦ, ἀλλὰ καὶ καλοῦ κάγαθοῦ ἀνδρός— β) διὰ τῆς συν-
τακτικῆς κατευθύνσεως πάντων τῶν μαθημάτων πρὸς τὴν
κατεύθυνσιν ταύτην τῆς ἐσωτερικῆς ψυχικῆς διαπλάσεως καὶ
γ) διὰ τῶν φρονηματιστικῶν μαθημάτων, οἷα: τὰ θρησκευτι-
κά, δι' ὧν σφραγίζονται εἰς τὴν εὐπλαστον παιδικὴν ψυχὴν
οὐ μόνον αἱ διδασκαλίαι τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀ-
ξιώσεις τῆς θρησκευτικῆς ἠθικῆς — τὰ κείμενα τῆς Πατρίου
λογοτεχνίας, προκειμένου δὲ περὶ ἑλλην. ἐθνικῆς Παιδείας:
τὰ κείμενα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἅτινα παγ-
κοσμίως ἀνεγνωρίσθησαν ὡς καλλιεργοῦντα διὰ τῶν ἰδεῶν
τῶν τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν ἀνθρωπι-
στικά, ἀποτελέσαντα τὸ ὑποχρεωτικὸν δι' ὅλα τὰ ἔθνη πε-
ριεχόμενον τῆς λεγομένης οὐμανιστικῆς ἢ ἀνθρωπιστικῆς
μορφώσεως—καὶ ἡ Ἱστορία. Εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα ἀφ' ἐ-
νὸς μὲν προβάλλονται ἠθικαὶ φυσιολογίαι, αἰτινές ποτε διὰ
τοῦ φωτεινοῦ παραδείγματός των ἀπέβησαν παράγοντες ἠθι-
κῆς αἴγλης καὶ εὐημερίας τοῦ περιβάλλοντός των, ἀφ' ἐτέ-
ρου δ' ἐμπεδοῦνται ὑγιεῖς ἀρχαί, οἷαι ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀξία τῆς
ἀνδρείας, τῆς εὐσεβείας, τῆς φιλαλληλίας, τῆς ἀγάπης,
συλλήθδην τῆς ἀρετῆς. Μόνον οὕτω διδασκόμενα τὰ φρονη-
ματιστικὰ μαθήματα δημιουργοῦν καλοκάγαθους ἀνθρώ-
πους καὶ συνεπῶς ἐξυπηρετοῦν τοὺς σκοποὺς τῆς ἐθνικῆς
Παιδείας.

Μεταξὺ τῶν μαθημάτων τούτων ἰδιαιτέραν ὄλως κατέ-
χουσι θέσιν τὰ θρησκευτικά. Ἰδίᾳ ἔθνη χριστιανικά, ὡς τὸ

ἡμέτερον ὀρθόδοξον γένος, εἶναι εὐτυχῆ, διότι δύνανται νὰ σφραγίζωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῆς νέας γενεᾶς τὰς ὑψηλὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ Θεανθρώπου Λυτρωτοῦ. Ὡς γνωστον ἡ ἠθικὴ εἶναι ἡ ἑτέρα πλευρὰ τῆς Θρησκείας. Γὰ ἀγαθὰ ἔργα εἶναι ἡ ἀπαραίτητος συνέπεια τῆς πίστεως, ἥτις ἀνευ αὐτῶν εἶναι νεκρά. Διότι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, φωτιζόμενον καὶ ἐνισχυόμενον διὰ τῶν θρησκευτικῶν γνώσεων, καθίσταται ἀσίγητον κίνητρον τῆς βουλήσεως πρὸς ἠθικὰς ἐνεργείας, μαρτυρούσας καὶ ἐξωτερικῶς τὴν ἐσωτερικὴν πίστιν. Ὅθεν τὰ θρησκευτικά, καὶ διότι διαφωτίζουν καὶ συνειδητοποιοῦν τὸ περιεχόμενον τῆς πατροπαραδότου θρησκευτικῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχουσιν ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τὴν ἀπό πάσης πλευρᾶς σμίλευσιν τοῦ παιδὸς εἰς ἠθικὸν καὶ ἐνάρετον ἄνθρωπον, εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἠθοπλαστικὸν φρονηματιστικὸν μάθημα καὶ συνεπῶς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐξυπηρετικὸν τῆς ἔθνικῆς Παιδείας. Συνεπῶς ὡς ἄκις τὸ ἐκπρόσωπον τοῦ Ἑθνικοῦ Κράτος μειώνει τὴν σημασίαν τῶν θρησκευτικῶν καὶ περιορίζει ἢ ἐξοβελίζει τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐκ τοῦ προγράμματος ὑποπίπτει εἰς δεινὴν ἀντινομίαν, διότι ὑπονομεύει αὐτὸ ἑαυτὸ καὶ ὑφίσταται τὰς συνέπειας τῆς ἀντινομίας ταύτης μόλις ἢ ἀνευ ἠθικοθρησκευτικῶν ἀρχῶν. Ἰορρωθεῖσα νέα γενεὰ ἀνδρωθῆ. Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι τὴν ἐνδοσχολικὴν ἠθικοθρησκευτικὴν διαπαιδαγώγησιν ἐνισχύει καὶ ἐμπλουτίζει σπουδαίως ἡ φοίτησις εἰς τὸν Ναὸν, ἔνθα τελεσιουργεῖται ἡ κοινὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναπτύσσονται διὰ κηρυγμάτων θέματα τῆς Πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς. Διὰ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ παρέχονται εἰς τὰ παιδιά τακτικῶς αἱ προϋποθέσεις πνευματικῆς συγκεντρώσεως καὶ ψυχικῆς ἐξάρσεως, ἔτι δὲ δημιουργοῦνται εἰς αὐτὰ καὶ ἀπορίαι ἀπὸ τῶν ἀκουομένων, ὁρωμένων καὶ δρωμένων, αἵτινες ἀποτελοῦσι κίνητρον πρὸς περαιτέρω διαφώτισιν καὶ ἐμπέδωσιν ἠθικοθρησκευτικῶν διδασκαλιῶν καὶ ἀρχῶν. Ὅθεν ὅπου ἡ ἔθνικὴ Παιδεία ἔχει συνείδησιν καὶ ἐπίγνωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς, ἐκεῖ ὁ συστηματικὸς ἔθισμός τῆς νεότητος εἰς τακτικὸν ἐκκλησιασμὸν ἀποτελεῖ ἀγροῦπνον μέρμιναν τοῦ Σχολείου καὶ παράγοντα οὐσιαστικὸν τῆς ἔθνικῆς Παιδείας.

Συνεπληρώσαμεν οὕτω τὴν ἐξέτασιν τῶν τριῶν μέσων, δι' ὧν ἡ ἔθνικὴ Παιδεία στοχάζεται τοῦ ἐνιαίου τριπλοῦ σκοποῦ, προσφέρουσα εἰς τὸ Ἔθνος γενεὰν σωματικῶς ὑγιᾶ, πνευματικῶς ἰκανὴν καὶ ψυχικῶς ἠθικὴν.

Ἐρχόμεθα νῦν νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν τριῶν κύκλων τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας, τοῦ κατωτέρου, μέσου καὶ ἀνωτέρου.

Ὁ κατώτερος κύκλος λέγεται καὶ δημοτικὴ ἢ λαϊκὴ Παιδεία, διότι σκοπὸν ἔχει νὰ μορφώσῃ πάντα τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ κατὰ τρόπον, ὥστε, καὶ ἂν δὲν ἦναι εἰς θέσιν νὰ συνεχίσουν ἀνωτέραν μόρφωσιν, νὰ δύνανται διὰ τῆς ἐν τῇ δημοτικῇ Παιδείᾳ πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς τῶν διαπλάσεως νὰ σταθεροῦν καὶ νὰ εὐδοκίμησούν εἰς βιοτεχνικὰς ἐπιδόσεις τῆς ζωῆς ὡς ὑγιᾶ δημιουργικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἔθνους. Ὡς τριαύτη ἡ Δημοτικὴ Παιδεία εἶναι αὐτοτελής, ἀσχέτως τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τὸ ἀναγκαστικὸν προστάδιον ἀνωτέρων μορφώσεως. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ αὐτοτέλεια αὐτῆς ἀξιοῖ μείζονα προσοχὴν, ἐφ' ὅσον ἐνδεχόμεναι ἐλλείψεις καὶ σφάλματα δὲν ἔχουν τὸν καιρὸν νὰ διορθωθοῦν ἔπειτα, προκειμένοι περὶ παιδιῶν, τὰ ὁποῖα δὲν συνιχίζουσιν ἀνωτέρας σπουδᾶς. Πλὴν τούτου, ἡ πρώτη σχολικὴ ἡλικία εἶναι ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποῖαν θαυότερον καὶ ζωηρότερον ἐντυποῦνται αἱ παραστάσεις εἰς τὸ παρθένον πνεῦμα καὶ τὴν εὐπλαστον παιδικὴν ψυχὴν. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο ἡ Δημοτικὴ Παιδεία προδικάζει κατὰ μέγιστον ποσοστὸν τὴν ὅλην ἐφεξῆς σταδιοδρομίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐμπερικλείει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἐπιτυχίαν ἢ ἀπτυχίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ζωὴν. Εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τίθενται αἱ βάσεις τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Ἔθνους καὶ ἀπὸ τοῦ ποιοῦ τῶν θάσεων αὐτῶν ἐξαρτᾶται κατὰ μέγιστον μέρος ἡ ἔθνικὴ εὐδαιμονία ἢ κακοδαιμονία. Τούτου τεθέντος καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης, τὸ ἔργον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου εἶναι πολὺ σπουδαιότερον τοῦ ἔργου τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου ἡ νεότης φθάνει μὲ ἐσχηματισμένην ἐκ τῶν κάτω πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ὑπόστασιν. Ὁ δὲ δημοδιδάσκαλος, ὅταν ἔχη ἐπίγνω-

σιν τῆς ὑψίστης ταύτης ἐθνικῆς ἀποστολῆς του, ἀποτελεῖ ἀπὸ τῆς εἰδικῆς ταύτης πλευρᾶς ἐθνικὸν παράγοντα ἀνώτερον τοῦ λειτουργοῦ τῆς ἀνωτάτης Παιδείας, ὅστις καλεῖται νὰ ἐποικοδομήσῃ ἐπὶ τεθειμένων ἤδη θάσεων. Ὅθεν ἡ ὑποτιμησις τῆς κοινωνίας πρὸς τὸ ἔργον τοῦ δημοδιδασκάλου, φθάνουσα πολλάκις μέχρι περιφρονήσεως καὶ εγκαταλείψεως αὐτοῦ, ἀποτελεῖ πράξιν στρεφομένην κατὰ τοῦ Ἔθνους. Οἰκοθεν νοεῖται, ὅτι διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ ἡ ζημία, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τὴν νέαν γενεάν ἡ Δημοτικὴ Παιδεία ὁσάκις δὲν κινεῖται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν σκοπῶν, οὗς ἐπιδιώκει τὸ Ἔθνος, εἶναι ἐξ ἴσου μεγάλη. Διότι τὰ σφάλματα τῆς Δημοτικῆς Παιδείας, ἐντυπούμενα θαθέως εἰς τὴν εὐπλαστον παιδικὴν ψυχὴν, καθίστανται ἀνεξίτηλα καὶ δημιουργοῦσι πνευματικῶς ἀνάπηρον καὶ ψυχικῶς νοσηρὰν νέαν γενεάν, κατωτέραν τῶν ἐθνικῶν προσδοκιῶν καὶ ἀξιώσεων, ἣτις ἀποτελεῖ παθολογικὴν ἐστίαν εἰς τὸν ἐθνικὸν ὀργανισμόν, δυναμένην νὰ προκαλέσῃ ἀνεπιθυμήτους καὶ ἐθνικῶς ἀσυμφόρους ἐξελίξεις. Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους ἡ δημοτικὴ Παιδεία θεωρεῖται κρηπίς καὶ θεμέλιον τοῦ Ἔθνους.

Διὰ τῆς μέσης Παιδείας τὸ Ἔθνος ἐπιδιώκει τὴν συστηματικὴν εἰς πάντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ ἐπιμόρφωσιν τῶν ἀποφοίτων τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου πρὸς προπαρασκευὴν τῆς πνευματικῆς καὶ βιοτεχνικῆς ἡγεσίας τοῦ Ἔθνους. Διὰ τοῦτο ἡ Μέση Παιδεία ἀποτελεῖ τὸ κύριον σῶμα, οἰονεῖ τὸν κορμὸν τῆς ὅλης Παιδείας, στηριζόμενον μὲν ἐπὶ τῆς Δημοτικῆς ὡς ἐπὶ ποδῶν, κατευθυνόμενον δὲ ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ὡς ὑπὸ ἐγκεφάλου, διότι τὰ διδακτικὰ στελέχη τῆς Μέσης Παιδείας ἔχουσιν ἀπαραιτήτως πανεπιστημιακὴν ἢ ἰσοτίμον ἀνωτάτην μόρφωσιν. Παρὰ ταῦτα ἡ Μέση Παιδεία διατηρεῖ τὴν αὐτοτέλειαν αὐτῆς, περιλαμβάνουσα ἴδιον κύκλον μαθημάτων. Ἐκαστον ἐξ αὐτῶν ἔχει ἰδίαν χρησιμότητα, ἀλλὰ τὸ σύνολον αὐτῶν ὑποβοηθεῖ τὴν νέαν γενεάν εἰς τὸ νὰ μορφώσῃ συνειδητῶς ἀντίληψιν περὶ τοῦ κόσμου, περὶ τῆς ζωῆς καὶ περὶ τῆς ἀξίας των, τ. ἔ. κοσμοθεωρίαν. Ἡ

συνειδητῆ μόρφωσις κοσμοθεωρίας, τ. ἔ. γενικῆς συνθετικῆς ἰδέας περὶ τοῦ κόσμου, τῶν ἐγκοσμίων, εἶναι πλέον δεῖγμα πνευματικῆς ὀριμότητος τῶν τροφίμων τῆς μέσης Παιδείας.

Ἡ Μέση Παιδεία δὲν περιλαμβάνει ἓνα τύπον σχολείων. Ἡ πνευματικὴ καὶ βιοτεχνικὴ ἡγεσία τοῦ Ἔθνους, πρὸς ἣν παρασκευάζει τοὺς τροφίμους τῆς ἡ Μέσης Παιδείας, δὲν ἔχει ἐνιαῖον τύπον ἐκδηλώσεως καὶ συμβολῆς εἰς τὴν ἐθνικὴν εὐμερίαν οὐδὲ προϋποθέτει τὴν αὐτὴν μόρφωσιν εἰς πάσας αὐτῆς τὰς πραγματοποιήσεις. Ἐκ τούτου προβάλλει ὡς φυσικὴ καὶ αὐτόματος ἡ ἀνάγκη ποικίλων τύπων σχολῶν μέσης παιδείας. Βεβαίως μεταξὺ αὐτῶν πλεονάζει τὸ Γυμνάσιον — ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι εἶναι τὸ ἀπαραίτητον προστάδιον ἀνωτέρας πανεπιστημιακῆς ἢ ἰσοτίμου πρὸς αὐτὴν μορφώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ κυρίως διὰ τὸν ἀνθρωπιστικὸν τῆς γυμνασιακῆς μορφώσεως χαρακτήρα, ὅστις διακρίνει κατ' ἐξοχὴν τὸν μεμορφωμένον ἐν μιᾷ κοινωνίᾳ. Προσὸν σπουδαῖον δι' ἐπαγγελματικὰς ἐπιδόσεις ἔπαυσε ἡλέον νὰ ἦναι τὸ Γυμνάσιον σήμερον, ὅτε αἱ ἀξιώσεις τῆς ζωῆς καὶ ἐργασίας ἠὔξησαν καταπληκτικῶς ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόσφατον ἀκόμη παρελθόν. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ Γυμνάσιον ἡ Μ. Παιδεία περιλαμβάνει καὶ ἄλλους τύπους Σχολείων, διδασκαλεῖα πρακτικὰς ἰερατικὰς, γεωπονικὰς, ἐμπορικὰς, τεχνικὰς καὶ ἄλλας Σχολὰς, εἰς ἃς ἐπιμερίζεται ἡ νεολαία, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀποφοίτησίν της. Εἰς Κράτη, διακρινόμενα διὰ φωτεινὴν διοίκησιν τῆς Παιδείας των, τὸ κλασσικὸν Γυμνάσιον ἀποτελεῖ συγχρόνως τὸ στάδιον ἐπιμερισμοῦ τῶν παιδικῶν ἰκανοτήτων εἰς τοὺς διαφόρους τύπους σχολῶν μέσης παιδείας, ἀναλόγως οὐ μόνον τῶν προδιαθέσεων καὶ ἰδιαιτέρων των κλίσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν κρατικῶν καὶ ἐθνικῶν ἀναγκῶν. Οὕτως, ἀπὸ τῆς δευτέρας ἰδίᾳ τάξεως, τὸ Γυμνάσιον ὑφίσταται ὡς διὰ φίλτρου ἀποσυμφόρησιν: παιδιά, μὴ ἀριστεύοντα εἰς κλασσικὰς καὶ θεωρητικὰς σπουδὰς, κατευθύνονται πρὸς πρακτικὰς ἐπαγγελματικὰς σχολὰς, εἰς δὲ τὸ Γυμνάσιον μένουσιν αἱ ἰδιοφυῖαι, αἱ κρινόμεναι ὡς ἔχουσαι ὄλην τὴν δύναμιν καὶ τὰς προϋποθέσεις πρὸς ἀνωτέρας ἐπιστημονικὰς σπουδὰς. Οὕτως ἐκ τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸ Γυμνάσιον ἐλά-

χιστον ποσοστον φθάνει εις τὰ Πανεπιστημιακά ἐδῶλια, οἱ δὲ λοιποὶ παρασκευάζονται πρὸς ἄλλας πρακτικὰς βιοτεχνικὰς ἐπιδόσεις. Ὅπου δὲν καταρτίζεται ἐπὶ τῇ θάσει στατιστικῶν δεδομένων ὀρθολογιστικῆ ἐργασία πρὸς ἔγκαιρον διαφοροποίησιν τῶν μαθητικῶν ἱκανότητων, ἀνάλογον πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν, ἐκεῖ εἰς τὸ Γυμνάσιον στοιθάζονται ἄριστοι μετὰ καλῶν καὶ μετρίων, ἀπλῶς διὰ νὰ πάρουν ἓνα χαρτί, τὸ ὁποῖον, δυνάμει τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ χαρτίνου προσοντισμοῦ, ἀντίγει πὴν εἰσοδον εἰς διάφορα βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα. Ὅλον δὲ αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν μετριοτήτων συνωθείται ἔπειτα ἀθρόον πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον, φίλον τοῦ κερδῶου μᾶλλον ἢ τοῦ λογίου Ἑρμοῦ, διὰ νὰ πάρῃ καὶ ἀπ' ἐκεῖ χαρτί, ἀπλῶς ὡς ἀνώτερον προσόν πρὸς ἀνωτέρας θέσεις, αἱ ὁποῖαι ἄμως δὲν εἶναι τόσαι πολλάι, ὥστε ν' ἀπορροφήσουν ὅλους. Τοιοῦτοτρόπως εἰς Κράτη στερούμενα ὀρθολογιστικῆς Διοικήσεως τῆς Παιδείας ἐκχύνονται εἰς τὴν ζῶν ἀπόφοιτοι μέσης καὶ ἀνωτέρας παιδείας εἰς ἀριθμὸν τελείως δυσανάλογον πρὸς τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας, ἥτοι πρὸς τὰς δυνατότητας ἀπορροφήσεως τῶν ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ δημιουργεῖται οὕτω μία ἀτελείωτος φάλαγξ ἀέργων καὶ ἀδιορίστων διανοουμένων, ἓν πενόμενον πνευματικὸν προλεταριάτον, ἀνίκανον οὐ μόνον νὰ ἡγηθῇ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρῃ τι θετικὸν εἰς αὐτήν — ἐνῶ ὅλη ἡ ἄλλη ἐθνικὴ οἰκονομία τῆς Χώρας, πρακτικὰ ἐπαγγέλματα καὶ ἰδίως ἡ γεωργία, μένουσιν ἄνευ χειρῶν καὶ ἐγκεφάλων. Ὁ υἱὸς τοῦ γαιοκτήμονος ἢ γεωργοῦ, ἀντὶ νὰ φοιτᾷ εἰς μίαν μέσῃν ἢ ἀνωτέραν γεωπονικὴν Σχολὴν καὶ νὰ ἐπιστρέφῃ μετὰ τὴν ἀναγκαίαν θεωρητικὴν συγκρότησιν εἰς τὸ πατρικὸν κτήμα πρὸς προαγωγὴν καὶ συνέχισιν τῆς πατρικῆς ἐργασίας, προτιμᾷ νὰ γίνεταὶ ἰατρός ἢ δικηγόρος καὶ θεωρεῖ ὀλιγώτερον μειωτικὸν νὰ φυτοζωῇ ἔπειτα μετὰ τῆς ἀτελειώτου φάλαγγος τῶν ἀποφοίτων τῶν βιοτικῶν ἀγόνων ἐπιστημῶν παρὰ νὰ ζῆ ἀξιοπρεπῶς ἀπὸ τῆς γῆς τῶν πατέρων του. Κράτη οὕτω πως ἐγκαταλείψαντα τὴν Παιδείαν ἄνευ τῆς ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν ἐπιβαλλομένης διαφοροποιήσεως, καταντοῦν εἰς πληθωρισμὸν διανοουμένων καὶ πα-

θαίνουν ἐγκεφαλικὴν ὑπεραιμίαν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀτροφίαν χειρῶν καὶ ποδῶν ἀφ' ἑτέρου. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι ἡ ἐγκεφαλικὴ ὑπεραιμία ἄγει εἰς συμφόρησιν ἢ παραφροσύνην ἢ κυτταρικὸν ἐκφυλισμὸν καὶ ἐν τέλει εἰς ἀχρήστευσιν καὶ δημιουργεῖ ἀνεπανορθώτους καταστροφὰς εἰς τὸν ἐθνικὸν ὀργανισμόν μέχρι μαρασμοῦ αὐτοῦ. Αἱ πρωτεύουσαι συγκεντρῶνουν ὅλην τὴν νεολαίαν, ἡ δὲ ὑπαιθρος ἀπομένει ἔρημος. Ὁργιάζει ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μεγίστου δυνατοῦ κέρδους διὰ τῆς ὅσον τὸ δυνατόν ἐλαχίστης προσπάθειας, ἐνῶ ἡ γῆ καὶ αἱ ἄλλαι βιοτεχνικαὶ ἐπιδόσεις ἀπαιτοῦν κατ' ἀρχὰς ἐντάσασιν κόπων καὶ ζημίας, μέχρις οὗ πραγματοποιηθῇ ρυθμὸς ἀναλογίας μετὰ τῆς ἐργασίας καὶ κέρδους. Οὕτω δυστυχεῖ τὸ ἔθνος, στερούμενον πρακτικῶν εἰδικότητων καὶ χειρῶν, ἐπιδοίμων νὰ ἐκμεταλλευθοῦν ὅλον τὸν παραγωγικὸν πλεῖτον τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὑπεδάφους τῆς Χώρας, ἐνῶ ἑκατοντάδες χιλιάδων ἐγκεφάλων, προσοντοῦχοι ἄεργοι, βουλεύονται εἰς τὰ καφφενεῖα καὶ τὰς λέσχας περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων καὶ κτίζουσι χαρτίνους πύργους ἀνυπάρκτου εὐτυχίας, ἐπιδιωκομένης τέλος διὰ διαδηλώσεων καὶ ἀλληλοφαγώματος. Εἶναι δηλ. τεραστία ἢ ἕκτασις καὶ τῶν ἠθικῶν ζημιῶν, τὰς ὁποίας συνεπάγεται εἰς τὰ ἄτομα καὶ εἰς τὸ ἔθνος ἡ τοιαύτη περὶ τὴν μέσῃν παιδείαν ἀτασθαλία.

Κατὰ ταῦτα ἡ Μέση Παιδεία ἐκπληροῖ τὸν ἐθνικὸν προορισμὸν της α) ἐὰν ἐγκαίρως ἐπιμερίζη τοὺς τροφίμους της εἰς διαφόρους τύπους σχολείων, ἀναλόγως τῆς κλίσεως καὶ ἱκανότητος αὐτῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν καὶ β) ἐὰν ἐξασφαλίζῃ εἰς πάντας τοὺς τύπους τῶν Σχολείων διδακτικὸν προσωπικὸν ἐπιστημονικῶς μὲν ἄριστα κατ' εἰδικότητα κατηρτισμένον, ἔθνοπρεπῶς δ' ἐργαζόμενον πρὸς ἐπ' ἀνδρῶσιν τῶν ἐθνικῶν ἐπάλλεξων δι' ἐργατῶν ἀξίων τοῦ ἔθνους.

Τέλος διὰ τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας τὸ ἔθνος ἀφ' ἑνὸς μὲν καταρτίζει ἐπιστημονικῶς κατ' εἰδικότητα πλέον τὰ διδακτικὰ στελέχη τῆς ὅλης Παιδείας, τὰ διοικητικὰ στελέχη τοῦ κράτους καὶ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἐλευθέρων ἐπιστημονικῶν ἐπαγγελμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσφέρει εἰς τοὺς κο-

ρυφαίους λειτουργούς της, τούς συναποτελοῦντας τὴν ἀνωτάτην πνευματικὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἔθνους, τὰ μέσα πρὸς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἐπὶ προαγωγῇ τῆς Ἐπιστήμης. Ἐφ' ὅσον δὲ τὰ πνευματικὰ κέρδη τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης ἔρεῦνης καὶ τὰ πνευματικὰ προϊόντα καὶ δημιουργήματα συντελοῦνται ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἔθνους δι' ἀνδρῶν ὑπηρετούντων τοὺς σκοποὺς τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας, εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἐργασία των ἀποτελεῖ ἐθνικὸν κεφάλαιον καὶ ἐθνικὴν περιουσίαν, προσαυξάνουσαν τὸν θησαυρὸν τῶν πνευματικῶν ἐθνικῶν ἀξιῶν, αἵτινες συναποτελοῦν τὸν ἐθνικὸν πολιτισμόν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ κορυφαία θέσις τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς πυραμίδος τῆς ὅλης Παιδείας καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ ὡς Ἐθνικοῦ, ἐφ' ὅσον ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ καταρτίζονται καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξορμοῦν πρὸς ὄλας τὰς κατευθύνσεις οἱ ἐθνικοὶ πνευματικοὶ ἡγέται καὶ ἐργάται, οἱ κατευθύνοντες τὸ Ἔθνος πρὸς τὴν ἐθνικὴν εὐημερίαν καὶ πρόσδον.

Καὶ διὰ τὴν συνοψίσωμεν : Ἡ παιδεία εἶναι βασικὴ καὶ σπουδαιότατη ἐθνικὴ λειτουργία. Ἐναγκαλιζομένη φιλοστοργῶς τὴν νέαν γενεάν, μεταλαμπαδεύει εἰς αὐτὴν τὸν ἐθνικὸν πολιτισμόν, τὴν ὀπλίζει διὰ τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὴν βιοπάλην πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ὄπλων καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν ἐξαπολύει ἔπειτα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πατρίδος ὡς φορέα τοῦ πολιτισμοῦ της, κήρυκα τῆς ἐθνικῆς ιδέας καὶ ὡς πρόμαχον τῶν ἐθνικῶν δικαιῶν. Ἡ νεολαία εἶναι ἡ ἐλπίς καὶ ὁ καθρέπτης τῆς αὐριον, ἡ κρηπίς τοῦ Ἔθνους. Ἡ περὶ αὐτῆς ἔγκαιρος καὶ ἀδιάλειπτος φροντίς διὰ λειτουργῶν ἀξιῶν τῆς ἀποστολῆς των καὶ ἡ προπαρασκευὴ της πρὸς ἐργασίαν ἀξίαν τοῦ Ἔθνους ἐπὶ τῶν παντὸς εἴδους ἐθνικῶν ἐπάλλξεων ἐξασφαλίζει τὴν ἐθνικὴν εὐημερίαν καὶ διαιώνίζει τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν.

Ἐν μέσῳ ἐνὸς δυναμικοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐθνῶν ἄνευ προηγουμένου εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος δικαιούται, δύναται καὶ πρέπει νὰ σταθῇ καὶ νὰ διαιωισθῇ αὐτοτελές, ἀκέραιον, ἀνεξάρτητον καὶ πανσέβαστον. Διότι καὶ πολιτισμὸν ἔχει τὸν ἀρχαιότατον καὶ τελειότατον καὶ πνευματικὰς ἀξίας ἐξήγγειλεν ἀπὸ τοῦ θάθους τῆς ἐθνικῆς του συνειδήσεως παγκοσμίως θαυμασθείσας, δι' ὧν κατηύγασε καὶ ἐξεπολίτισε τὸν κόσμον, καὶ θρησκείαν ἔχει τὴν τελειοτάτην καὶ ὀρθόδοξον καὶ ἱστορίαν ἔχει τὴν ἐνδοξότεραν τοῦ κόσμου καὶ ἱστορίαν νέαν ἔγραψε καὶ ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ κόσμου νικηφόρως ἠγωνίσθη. Δικαιούται λοιπὸν νὰ σταθῇ καὶ νὰ διαιωισθῇ εἰς τὴν παγκόσμιον Ἱστορίαν. Τοῦτο ἐξαρτᾶται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικούς λειτουργούς του, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ἡ νέα γενεά. Ἡ εὐθύνη των εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ καὶ ἡ τιμὴ ὑψίστη, ἀνάλογος τῆς ἀποστολῆς των. Τὸ Ἔθνος πιστεύει, ὅτι θὰ φανῶσιν ἀξιοὶ καὶ τῆς εὐθύνης καὶ τῆς τιμῆς. Διότι ἡ φιλοτιμία καὶ ἡ φιλοπατρία εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀρεταὶ ἑλληνικαί.

Ι ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΙΩ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.